

Intervju sa Sarom Kekuš

Interview with Sara Kekuš

U kakofoniji senzacionalističkih medija koji o migracijama i migrantima često govore dezinformirano, ili pak uopće ne govore onda kada bi morali, prepoznali smo društvenu važnost javnog plasmana informacija, iskustava i razmišljanja stručnjaka koji su u direktnom kontaktu s temom, te joj pristupaju iz perspektive solidarnosti i humanosti. Razgovarali smo s politologinjom Sarom Kekuš, programskom voditeljicom Centra za mirovne studije, o nepostojanju hrvatske migracijske politike, pravima azilanata, problematici izraza "ilegalni migranti", sistemskim reakcijama na različite kategorije izbjeglica, gorućim svjetskim sukobima i prisilnim migracijama o kojima mainstream mediji ne izvještavaju, nasilju na granicama i potencijalima za humanije migracijske politike. U nastavku pročitajte intervju u cijelosti:

Diskrepancija: Možete li nam predstaviti Centar za mirovne studije i svoju ulogu u toj organizaciji?

Sara Kekuš: Centar za mirovne studije (CMS) je nevladina i neprofitna organizacija civilnog društva koja štiti ljudska prava i teži društvenoj promjeni temeljenoj na vrijednostima demokracije, antifašizma, nenasilja, mirotvorstva, solidarnosti i jednakosti koristeći aktivizam, obrazovanje, istraživanje, zagovaranje i direktnu podršku. Radimo sa zajednicama, inicijativama, organizacijama, medijima, institucijama i pojedincima u Hrvatskoj i međunarodno. Centar za mirovne studije izrastao je iz različitih oblika izravne izgradnje mira u zapadnoj Slavoniji (Volonterski projekt Pakrac, 1993.-1997.), gdje se 1996. godine prvi put i razgovaralo o osnivanju organizacije, a formalno je osnovan godinu kasnije. Vizija CMS-a je solidarno, otvoreno i

nenasilno društvo čije institucije omogućavaju mir, socijalnu sigurnost, političku i ekonomsku jednakost te slobodu svih ljudi. Vodeći računa o ravnoteži između vlastitog postojanja i okoliša, članovi društva aktivno sudjeluju u donošenju odluka, upravljanju javnim dobrima i razvoju svojih zajednica. Djelujemo kroz četiri kompatibilna programa: *Obrazovanje i osnaživanje za društvenu promjenu, Zaštita i promicanje prava na azil i migracije, Izgradnja uključivog društva, Afirmacija ekonomskih i socijalnih prava*. U CMS-u radim posljednjih osam godina, trenutno u ulozi programske voditeljice. Dakle, sudjelujem u radu Izvršnog odbora s ostalim članicama i vodim računa o programskim poslovima - pratim teme i sadržaj svih programa, povezujem teme kojima se CMS bavi, pratim provedbu strateškog plana te zajedno s programima i voditeljicom odnosa s javnošću oblikujem javnu komunikaciju CMS-a. Osim ove organizacijske razine, koordiniram rad programa *Zaštita i promicanje prava na azil i migracije* i svakodnevno se bavim zaštitom ljudskih prava izbjeglica i drugih migranata, pristupom azilu, cjelokupnom migracijskom situacijom i povezanim političkim i zakonodavnim okvirima kroz istraživanje, zagovaranje, stratešku litigaciju, izvještavanje, edukacije i direktan rad.

Diskrepancija: Koji su danas ključni akteri u kreiranju hrvatske politike imigracije? Koliki je u tom procesu utjecaj civilnog društva?

Sara Kekuš: Za navođenje ključnih aktera preduvjet je postojanje migracijske politike. Naime, posljednja javno objavljena Migracijska politika Republike Hrvatske bila je za razdoblje od 2013. do 2015. godine. Utjecaj civilnog društva na politike i prakse koje

se tiču migracija od 2015. u progresivnom je opadanju. Odgovor vladajućih redovito izostaje na policy preporuke civilnog društva, kao i prostor za konstruktivni i kritički dijalog. Kada govorimo o migracijama, politike i prakse koje primjećujemo u Hrvatskoj već su godinama preslika politika i praksi Europske unije. Radi se o vrlo jednostranom postupanju Ministarstva unutarnjih poslova, na koje organizacije civilnog društva, bez obzira na stručnost, iskustvo i znanje koje posjeduju, nemaju konkretnog utjecaja.

Diskrepancija: Kakva su aktualna prava tražitelja azila i azilanata u Hrvatskoj?

Sara Kekuš: Tražitelji azila imaju pravo na boravak i slobodu kretanja unutar RH, smještaj u Prihvatilištu za tražitelje azila i odgovarajuće materijalne uvjete, pravo na zdravstvenu zaštitu koja obuhvaća samo hitnu medicinsku pomoć, novčanu pomoć, besplatnu pravnu pomoć, djeca imaju pravo na osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, pravo na rad istekom roka od 3 mjeseca od dana podnošenja zahtjeva o kojem Ministarstvo nije donijelo odluku te slobodu vjeroispovijesti. Osobe kojima je azil u Hrvatskoj odobren (azilanti) imaju pravo na boravak u RH (prebivalište), osobnu iskaznicu i putovnicu, pravo na spajanje obitelji, subvencioniranje smještaja tijekom prve 2 godine od dobivanja izbjegličkog statusa, punu zdravstvenu zaštitu (iako osobe kojima je azil odobren u RH nisu osiguranici HZZO-a već Ministarstvo zdravlja podmiruje njihove troškove pregleda i liječenja), socijalna prava kao hrvatski državljani, pravo na obrazovanje kao hrvatski državljani, pravo na rad kao hrvatski državljani, pravo na slobodu vjeroispovijesti, besplatnu pravnu pomoć, pomoć pri

integraciji u društvo, pravo na vlasništvo nekretnine sukladno Konvenciji te pravo na stjecanje hrvatskog državljanstva sukladno propisima. Nažalost, prava koja su tražiteljima azila i azilantima osigurana na papiru nisu uvijek jednako ostvariva u svakodnevnom životu.

Diskrepancija: Koja je razlika između legalnih i ilegalnih imigranata i je li takvo razlučivanje prihvatljivo?

Sara Kekuš: Ilegalni imigranti ne postoje, kao što ne postoje niti ilegalni ljudi. Označavanje osoba kao ilegalnih duboko je dehumanizirajuće, a uz to i pravno neutemeljeno. Nezakoniti mogu biti nečiji postupci, ali ne i postojanje. Uostalom, upravo Opća deklaracija o ljudskim pravima u prvom članku navodi kako se sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. U kontekstu migracija, dakle, osobe mogu imati reguliran ili nereguliran status. Ono što se u političkom i medijskom diskursu uporno ignorira jest realna mogućnost za zakonito migriranje i reguliranje statusa. Naime, kao što osobe koje prisilno migriraju nemaju realnu mogućnost obnoviti vlastite putne isprave, većina država iz kojih osobe prisilno migriraju nema niti realnu mogućnost dobivanja vize za Europsku uniju. Štoviše, da bi osoba na zakonit način ušla na teritorij RH, mora imati i valjanu putnu ispravu i valjanu vizu za Schengen. Bez valjane vize i putne isprave osoba ne može napustiti službeni granični prijelaz susjedne nam države (npr. Srbije ili BiH) da bi došla do službenog graničnog ulaza u RH. Bez dostupnih sigurnih i legalnih puteva za migriranje, osobe koje bježe u Europu u potrazi za sigurnosti i dostojanstvenim životom gurnute su u ruke krijumčara, u nesigurnost.

Diskrepancija: Kako biste usporedili ulogu koju su odigrale državne institucije i mediji tijekom priljeva izbjeglica s Bliskog istoka 2015. i 2016. godine s aktualnom situacijom doseljavanja izbjeglica iz (pretežno) Ukrajine?

Sara Kekuš: Hrvatske su institucije i mediji u jesen 2015. bili vrlo nespretni na situaciju s kojom su se susreli, iako se ona mjesecima unaprijed mogla naslutiti. Međutim, tada je prihvat i prolazak izbjeglica kroz hrvatsku bio osiguran, postupanje je uglavnom bilo humano, društvo je bilo vrlo solidarno, a mediji uglavnom dobronamjerni. Tretman izbjeglica s Bliskog istoka, kao i iz drugih udaljenih krajeva, onih drugačije boje kože i vjere, od 2015. znatno se promijenio. Politički i medijski diskurs već ih godinama neutemeljeno prikazuju kao prijetnju i sustavno dehumanizira, što je nedvojbeno utjecalo i na empatičnost i solidarnost lokalnog stanovništva prema njima. Ta razlika možda je najbolje vidljiva upravo u usporedbi s tretmanom koji su doživjele izbjeglice iz Ukrajine - i to ne samo u Hrvatskoj. Privremena zaštita, mehanizam koji je Europska unija aktivirala tek u ožujku 2022. mogla se aktivirati za brojne ranije humanitarne krize (Libija (2011.), Tunis (2011.), Afganistan (2021. do danas), Ukrajina (2014. i trenutno) i Sirija (od 2011. do danas)). Situacija s prihvatom više od 20 000 osoba pogođenih ratom u Ukrajini pokazala je kako sustav u Hrvatskoj može napraviti puno kada za to postoji politička volja. Isto kao što trenutna situacija preopterećenosti prihvatilišta za tražitelje azila, dok centri koji su služili za kratkoročni prihvat izbjeglica iz Ukrajine zjape prazni, jasno ukazuje na manjak po-

litičke volje da se jednaka razina dostojanstva pruži i ostalim izbjeglicama. Kad govorimo o integraciji, onda nažalost vidimo da se izbjeglice iz Ukrajine susreću s istim problemima s kojima se ostale izbjeglice u Hrvatskoj susreću već posljednjih dvadeset godina.

Diskrepancija: Nakon dugog migracijskog ljeta, manipulativno nazvanog izbjegličkom krizom, medijska pažnja usmjerena na ljude koji dolaze s Bliskog istoka je gotovo pa sasvim iščeznula. Postoje li vijesti vezane uz bliskoistočne migracije o kojima bi javnost i danas trebala biti informirana? Tek je prošle godine donesena presuda o slučaju Madine Hussiny – nažalost, Vladina reakcija je izostala...

Sara Kekuš: Političari i mediji već godinama oblikuju diskurs o migracijama na način koji im je politički oporun ili donosi dovoljno klikova. Tako su se prisilne migracije 2015. nazivale izbjegličkom krizom, a ove današnje migracijskom krizom, dok zapravo govorimo o krizi EU politika i solidarnosti. Migracije kojima svjedočimo u današnje vrijeme vrlo su mješovite, pretežno govorimo o migracijama koje nisu dobrovoljne, bilo da uzroci leže u bijegu od ratova i sukoba, političkog progona, propalih ekonomija koje onemogućuju dostojanstven život, posljedica klimatskih katastrofa poput poplava, požara i suša ili kombinaciji svega navedenog. Ako pogledamo države porijekla najzastupljenije među tražiteljima azila u Hrvatskoj, onda govorimo o Afganistancima koji osim što bježe od Talibana trenutno trpe i progone iz Pakistana u kojem su desetljećima nalazili bar nekakvo utočište; govorimo o Rusima i Čečenima koji bježe iz Ruske Fede-

racije kako ne bi bili prisiljeni boriti se u Ukrajini; govorimo o Turcima i Kurdima koji zbog političkog progona bježe iz Turske, kao i Sirijcima koji iz te iste Turske u kojoj su godinama nezaštićeni pokušavaju doći do Europske unije; govorimo o Marokancima koji Maroko napuštaju zbog sve izraženijih ekonomskih nejednakosti u društvu; govorimo o Iračanima koji bježe od političke nestabilnosti, prijetnji i nedostatka vladavine prava; govorimo o Pakistancima koji bježe od nasilja i ekonomske nesigurnosti itd. S obzirom na azilni sustav koji je zastario i koji je vrlo uzak (još ne priznaje niti klimatske izbjeglice), kao i nedostatak političke volje na razini EU-a da pronađe održiva rješenja za sigurne i regularne puteve za migriranje, suočavamo se sa situacijom koja je neodrživa i koja osobe u pokretu gura u još dublju neizvjesnost i nesigurnost. Prošlo je ukupno šest godina od Madinine smrti i dvije godine od presude Europskog suda za ljudska prava (koja je potom u travnju 2022. postala pravomoćna). Međutim, učinkovita istraga u Madininu smrt još nije niti započeta, država je i dalje u fazi izvida. Da prije šest godina s majkom, sestrama i braćom Madina nije bila nezakonito protjerana iz Hrvatske i izgubila život na tračnicama između Hrvatske i Srbije, da im je bio omogućen pristup azilu, Madina bi danas imala dvanaest godina. No, zbog policijskog postupanja koje vladajući i vrh policije zataškavaju posljednjih šest godina, Madina svoj dvanaesti rođendan, kao ni sedmi, nikada nije doživjela.

Diskrepancija: Možete li nam opisati raskorak između nominalne svrhe graničnih kontrola i praksi koje se svakodnevno provode na granicama?

Sara Kekuš: Granične kontrole služe kako bi provjeravale udovoljavaju li osobe, predmeti i vozila uvjete za prelazak državne granice. Policijska postupanja pritom su jasno propisana zakonima. Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti pritom jasno propisuje kako se nezakonit ulazak na teritorij RH ne smije uzimati kao otegotna okolnost osobama koje u Hrvatskoj traže azil. Prakse koje posljednjih sedam godina svakodnevno viđamo na granicama ne predstavljaju graničnu kontrolu, niti su u skladu s Ustavom i zakonima Republike Hrvatske, pa niti u skladu s europskim i međunarodnim pravom. To su prakse koje su sustavne i nezakonite, koje se provode izvan bilo kakvih zakonom predviđenih procedura i krše temeljna prava osoba koje u Hrvatskoj pokušavaju zatražiti azil, često koristeći nasilje i nehumano postupanje. Takve prakse, suprotno praznim političkim argumentima, ne jamče zaštitu nacionalne sigurnosti, a direktno ugrožavaju ljudsku sigurnost. Radi se o praksama Europske unije koje, kao i brojne druge države na vanjskim granicama, Hrvatska bespogovorno usvaja i provodi na štetu, kako izbjeglica i drugih osoba u pokretu, tako i lokalnog stanovništva.

Diskrepancija: Kao politologinja, mislite li da studij društvenih znanosti u Hrvatskoj može doprinijeti izgradnji aktivnog i tolerantnog društva? Kojim znanjima i vještinama ga može nadopuniti CMS-ov obrazovni program Mirovnih studija?

Sara Kekuš: Ne mogu reći da studij društvenih znanosti u Hrvatskoj može a priori doprinijeti izgradnji aktivnog i tolerantnog društva, ali smatram da pojedini profesori, svojim pristu-

pima temama i studentima svakako mogu, kao i sami studenti vlastitim interesima i doprinosima društvu. Mirovni studiji, kao neformalni mirovni obrazovni program koji postoji već četvrt stoljeća, doprinose izgradnji održivog mira i demokracije. Na Mirovnim studijima tražimo viziju pravednijeg društva u kojem je manje nasilja - bavimo se razumijevanjem uzroka društvenih nejednakosti i isključenosti, upoznavanjem s različitim pristupima za otpor direktnom i strukturnom nasilju, tražimo alternative, pravednije prakse i načine organiziranja. Za mene su upravo Mirovni studiji bili ti koji su presudili kojim ću se temama i na koji način baviti. Imaju tri cjeline, unutar kojih je mnogo tema i sadržaja: *Vještine suradnje* (razumijevanja sukoba, nenasilna komunikacija, timski rad i suradnja, nenasilno djelovanje), *Analize i zagovaranje za pravednije društvo* (globalno društvo i ekonomska pravda, ljudska prava, rod, spol, feminizam, migracije, ratno i antiratno nasljeđe), *Organiziranje i prakse za društvenu promjenu*.

Diskrepancija: Uz ponešto političke imaginacije, kakvu bismo migracijsku politiku mogli kreirati kao humano i solidarno društvo?

Sara Kekuš: Mogli bismo kreirati migracijsku politiku kakvu u CMS-u već dva desetljeća aktivno osmišljamo i zagovaramo - temeljenu na ljudskim pravima, solidarnosti, jednakosti i uključivosti. Migracijsku politiku koja je održiva, koja razumije uzroke migracija (i ne doprinosi im dodatno hrvatskom vanjskom politikom), koja jamči sigurne i regularne puteve za migriranje, koja omogućuje reguliranje statusa, koja proaktivno gradi integraciju kao dvosmjerni proces između lokalnog stanov-

ništva i novopridošlih osoba, koja migrante uključuje i osnažuje za aktivan doprinos i sudjelovanje u društvu. Smatram da zaista nije potrebno puno političke imaginacije za kreaciju takve migracijske politike, pogotovo ako se u njenu kreaciju uključe stručnjaci iz različitih područja, ali je potrebno ponešto političke volje za njezinu provedbu.